

Metodický materiál

L'UDSKÉ PRÁVA V ČINNOSTI KULTÚRNYCH ZARIADENÍ

PhDr. Svetlana Chomová, PhD.

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

Ľudské práva v činnosti kultúrnych zariadení
Metodický materiál

Autorka a zostavovateľka: PhDr. Svetlana Chomová, PhD.

Jazyková úprava: PhDr. Katarína Vrablicová

Vydalo: Národné osvetové centrum Bratislava

Rok: 2018

Ľudské práva v činnosti kultúrnych zariadení

(Metodický materiál)

Úvod

Problematika ľudských práv, ich ochrany a podpory sa nejakým spôsobom dotýka každého z nás. Mnohé globálne problémy ako vojna a mier, hospodársky rozvoj a sociálne otázky, vzťahy medzi ľuďmi, národmi a štátmi sa s rozvojom demokratických procesov na Slovensku stali našou každodennou súčasťou. Pri ich riešení je potrebná spolupráca a rešpektovanie určitých noriem, ktoré vychádzajú z podstaty človeka – jeho práv. Pretože dodržiavanie, ochrana a podpora ľudských práv ešte nie je všade samozrejmosťou, jedným z nástrojov na podporu ochrany a rešpektovania ľudských práv je aj cieľená činnosť kultúrno-osvetových zariadení. Voľnočasové aktivity a občianske vzdelávanie orientované predovšetkým na mládež môžu pomôcť k tomu, aby sa pojmy ako rovnosť, spravodlivosť, dôstojnosť, solidarita a ďalšie stali základom novej komunikácie, atmosféry a zmien v spoločnosti. Subjekty pôsobiace vo sfére kultúry majú veľké možnosti a potenciál rozvíjať také schopnosti a zručnosti, ako sú kritické myslenie, participácia a spolupráca, empatia a solidarita so slabšími, rešpektovanie sociálnych, kultúrnych, jazykových a náboženských rozdielov. **Národné osvetové centrum pripravilo tento metodický materiál s cieľom usmerniť, inšpirovať a podporiť činnosť zameranú na formovanie prosociálnych postojov a hodnôt.**

1. Ľudské práva v historickom kontexte

Ľudia bojovali za svoje práva, svoju dôstojnosť a rovnaké zaobchádzanie počas mnohých historických období. Rozpory v sociálnych systémoch viedli k vzniku hnutí, ktoré sa snažili o ochranu človeka, šírili idey slobody, práva na ľudskú dôstojnosť a rovnosť príležitostí. Prvýkrát sa princípy slobody, rovnosti a solidarity aplikovali na všetkých občanov bez diskriminácie prostredníctvom Deklarácie práv človeka a občana prijatej v roku 1789 počas Veľkej francúzskej revolúcie. Práve tento dokument sa stal významným východiskom pre nasledujúce procesy boja za ľudské práva. Intenzívnejšia pozornosť tejto téme sa začala venovať po prvej svetovej vojne, keď lídri víťazných mocností založili vo Versailles Spoločnosť národov (1919). Druhá svetová vojna bola dôkazom jej zlyhania. Po druhej svetovej vojne sa myšlienky mieru a ľudských práv stali obzvlášť aktuálnymi a v roku 1945 vznikla Organizácia spojených národov (ďalej len OSN) ako organizácia, ktorá si vytýčila ako hlavné

ciele: udržiavať mier na celom svete, rozvíjať priateľské vzťahy medzi národmi, pomáhať národom spoločne pracovať na zlepšovaní životov chudobných ľudí, zvrátiť nad hladom, chudobou a negramotnosťou a povzbudzovať rešpekt voči právam a slobodám druhých, byť centrom pre zosúladzovanie krokov jednotlivých národov pri dosahovaní týchto cieľov. OSN prijala 10. decembra 1948 *Všeobecnú deklaráciu ľudských práv*, ktorá sa stala základným dokumentom slúžiacim na ochranu ľudských práv na celom svete. **V súčasnosti je 10. december Medzinárodným dňom ľudských práv a slobôd.**

Všeobecná deklarácia ľudských práv obsahuje charakteristiku a opis konkrétnych práv, ktoré sa signatári zaviazali dodržiavať. Jednotlivé články deklarácie opisujú napríklad právo na rovnosť, zákaz diskriminácie, právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť, zákaz otroctva, zákaz mučenia a ponižujúceho zaobchádzania, právo na uznanie právnej osobnosti, právo na rovnosť pred zákonom, právo na súdnu ochranu, zákaz svojvoľného zatýkania alebo vyhostenia, právo na spravodlivé verejné vypočutie súdom, záruku prezumpcie neviny, zákaz zasahovania do súkromia, rodiny, domova a korešpondencie, právo na voľný pohyb vnútri štátu a na jeho slobodné opustenie, právo na získanie azylu v iných krajinách z dôvodov prenasledovania, právo na štátnu príslušnosť a na jej zmenu, právo uzavrieť sobáš a založiť si rodinu, právo vlastniť majetok, slobodu viery a náboženstva, slobodu presvedčenia a právo vyhladávať, prijímať a rozširovať informácie, slobodu pokojného zhromažďovania a združovania, právo zúčastňovať sa na vláde a právo na slobodné voľby, právo na sociálne zabezpečenie, právo na primeranú prácu a na členstvo v odboroch, právo na odpočinok a na zotavenie, právo na primeranú životnú úroveň, právo na vzdelanie, právo zúčastňovať sa na kultúrnom živote spoločnosti, právo na spoločenský poriadok, v ktorom môžu byť práva a slobody z tejto deklarácie plne uskutočnené, povinnosti voči spoločnosti nevyhnutné na slobodný a plný rozvoj, zákaz potlačovania uvedených práv ktorýmkoľvek štátom alebo osobou.

(Úplné znenie deklarácie spolu s preambulou je možné nájsť na internetovej stránke Slovenského národného strediska pre ľudské práva www.snslp.sk.)

V Československu sa v 50. rokoch ľudské práva často porušovali. Svedčia o tom mnohé perzekúcie a stíhanie občanov štátnou mocou pre iné zmýšľanie, vierovyznanie, pôvod, národnosť a pod. Ľudia boli diskriminovaní a často sa nemohli domôcť svojich práv ani pred súdom.

Československá socialistická republika sa podpísaním záverečného aktu **Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe** (1. augusta 1975 akt podpísali USA, Kanada a 33

európskych štátov) zaviazala zamedziť ozbrojenému konfliktu, zabezpečiť ekonomickú a technickú spoluprácu medzi Západom a Východom, spoluprácu vo vede, obchode a kultúre, uznať nezávislosť jednotlivých štátov a nemeniteľnosť hraníc v Európe. Medzi 10 princípami, ktorými sa mali riadiť zúčastnené štáty, boli aj princípy nezasahovania do vnútorných sporov, dodržiavanie ľudských a občianskych práv vo všetkých krajinách, ako aj základných slobôd vrátane slobody zmýšľania, svedomia, náboženstva a presvedčenia. V praxi sa však v Československu nikdy nepristupovalo k dodržiavaniu ľudských práv tak, ako sa k tomu naša republika zaviazala. **Hnutie Charta 77** upozorňovalo na nedodržiavanie ľudských práv v Československu a poukazovalo na to, že Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach reálne platia iba na papieri. Signatári Charty sledovali konkrétne prípady porušovania ľudských práv a dokumentovali ich, žiadali amnestiu pre konkrétnych uväznených politických väzňov. Vyjadrovali sa tiež k rôznym spoločenským problémom, ako napríklad k diskriminácii v zamestnaní a povolani, k slobode cestovania, k právam veriacich občanov a mnohým ďalším. Štátna bezpečnosť signatárov Charty zastráňovala a šikanovala. Mnohí jej signatári pod vplyvom rôznych foriem psychického aj fyzického nátlaku a vydierania boli nútení emigrovať a pod.

Po roku 1989 sa problematika ľudských práv stala jednou z prvých tém, ktoré riešili postkomunistické vlády. Postupne sa upravila legislatíva a najprv Československá republika a následne po roku 1993 aj Slovenská republika ratifikovali všetky relevantné zákony a dokumenty v oblasti ľudských práv.

V súčasnosti môžeme ľudské práva rozdeliť do 3 skupín:

Ľudské práva prvej generácie

Ide o základné ľudské práva, predovšetkým občianske a politické. Z oblasti občianskych práv môžeme uviesť právo na život, právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery, právo na súkromie, právo na vlastníctvo, právo na nedotknuteľnosť obydlia, právo na listové tajomstvo, na ochranu osobných údajov, právo na osobnú slobodu a zákaz nútených prác a služieb, právo na spravodlivý proces a ďalšie. V oblasti politických práv sú to sloboda prejavu, právo na informácie, petičné právo, právo na zhromažďovanie, združovacie právo, volebné právo a právo na odpor.

Ľudské práva druhej generácie

Tieto práva sa týkajú životných potrieb ľudí a zdôrazňujú rovnosť medzi ľuďmi, rovnaké príležitosti v rôznych oblastiach. Ide o skupinu ekonomických práv, o sociálne a kultúrne

práva, ktoré sa vyvinuli po tom, čo ľudia zistili, že na dôstojný a spokojný život nestačí dodržiavať len práva prvej generácie. Hospodárske práva zabezpečujú právo na slobodnú voľbu povolania, právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť, právo na prácu a spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky, právo na štrajk a pod. Sociálne práva riešia právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa, právo na ochranu zdravia, právo na osobitnú ochranu manželstva, rodičovstva a rodiny. Kultúrne práva zastrešujú právo na vzdelanie, právo na slobodu vedeckého bádania a umenia, právo na zákonnú ochranu tvorivej duševnej činnosti.

Ľudské práva tretej generácie

Ide o najnovšiu sériu práv, ktoré prekračujú rámec práv prvej a druhej generácie a vychádzajú najmä z myšlienky solidarity medzi ľuďmi. Práva tejto generácie sú teda nárokmi komunit alebo národov. Zabezpečenie dodržiavania týchto práv si vyžaduje účasť a spoluprácu viacerých jednotlivcov a štátov. Tieto práva presahujú štátne hranice a mnohokrát aj hranice regiónov či kontinentov. Medzi práva tretej generácie patria: právo na mier, právo na priaznivé životné prostredie, právo na hospodársky a sociálny rozvoj, práva národnostných a etnických menšín, právo na prístup ku kultúrnemu dedičstvu, právo na prírodné zdroje, právo na komunikáciu, právo na medzigeneračnú slušnosť.

2. Ľudské práva na Slovensku

Slovenská republika sa stala členom Organizácie Spojených národov 19. januára 1993 ako nástupnícky štát vtedajšej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Ľudské práva sú na Slovensku definované v **Ústave Slovenskej republiky**. Konkrétne Druhá hlava Ústavy SR sa venuje základným právam a slobodám. Obsahuje všeobecné ustanovenia, základné ľudské práva a slobody, politické práva, práva národnostných menšín a etnických skupín, hospodárske, sociálne a kultúrne práva, právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva, právo na súdnu a inú právnu ochranu.

Medzinárodná spolupráca Slovenskej republiky v ľudskoprávnej oblasti je spojená predovšetkým s členstvom Slovenskej republiky v Organizácii Spojených národov a členstvom v Rade Európy. Zmluvy v ľudskoprávnej oblasti, ktoré Slovenská republika ratifikovala, majú v našom právnom poriadku osobitné postavenie v porovnaní s ostatnými medzinárodnými zmluvami. V praxi má toto ich postavenie v právnom poriadku Slovenskej republiky význam najmä v prípadoch, keď je vnútroštátna právna úprava v rozpore s týmito dohovormi. Avšak

prednosť medzinárodných zmlúv pred zákonmi Slovenskej republiky neznamená aj prednosť pred Ústavou SR.

Európsky dohovor o ľudských právach je medzinárodná zmluva, ktorou sa Slovenská republika zaväzuje zaručiť základné občianske a politické práva každému, kto podlieha jej právomoci. Dohovor okrem katalógu práv a záruk predstavuje aj právny základ pre fungovanie Európskeho súdu pre ľudské práva. Slovenská republika je ním viazaná od 1. januára 1993. Ochranu ľudských práv u nás podporujú aj ďalšie dokumenty Rady Európy – Európska sociálna charta, Európska charta ľudských práv a mnohé iné.

Antidiskriminačný zákon (účinný od 2. januára 2016) zaručuje občanom rovnaké zaobchádzanie v sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti, poskytovaní tovarov a služieb a vo vzdelávaní, rovnaké zaobchádzanie v pracovnoprávných vzťahoch a obdobných právnych vzťahoch.

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike (prijatá 18. februára 2015) obsahuje materiály, ktoré sa týkajú rôznych aspektov ochrany a podpory ľudských práv, orientujú sa na rôzne cieľové skupiny a akcentujú otázky vzdelávania v oblasti ľudských práv. Jej súčasťou sú napríklad práva osôb žijúcich na hranici chudoby, práva migrantov, práva dieťaťa, rodová rovnosť a práva žien, práva osôb so zdravotným postihnutím, práva starších osôb, práva osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám. Súčasťou stratégie je aj terminológia a prehľad najčastejších predsudkov a argumenty o ich nesprávnosti.

Možno konštatovať, že v poslednom čase sa organizácie, inštitúcie a ďalšie špecializované pracoviská na Slovensku pomerne efektívne venujú programom podporujúcim spoluprácu medzi jednotlivými spoločenskými skupinami, posilňujú etnickú znášanlivosť a komunikáciu a akceptáciu rôznych komunit. Udržiavanie prostredia demokracie, dodržiavanie ľudských práv, zlepšovanie postavenia diskriminovaných skupín obyvateľstva tak podporuje ekonomický a sociálny rozvoj v našej krajine, kultúrny a politický rozvoj nevynímajúc.

3. Ľudské práva v kultúrno-osvetovej činnosti

Kultúrno-osvetová činnosť svojím pôsobením prispieva k rešpektovaniu ľudských práv a rozmanitosti kultúrnych prejavov, k utváraniu kultúrneho spôsobu života, zvyšovaniu kultúrnej a vzdelanostnej úrovne obyvateľov Slovenskej republiky a k rozvíjaniu tvorivosti ako základnej kultúrotvorenej hodnoty spoločnosti. Kultúrno-osvetové zariadenia zohrávajú

významnú a dôležitú úlohu pri rozvoji kultúrnej identity a medzikultúrneho dialógu na celoslovenskej, regionálnej a miestnej úrovni (zákon o kultúrno-osvetovej činnosti).

Z uvedeného vyplýva, že dôležitou a neodmysliteľnou súčasťou činnosti kultúrno-osvetových zariadení je aj občianske vzdelávanie, ktorého zložkou je v súčasnosti akcentovaná a preferovaná problematika výchovy a vzdelávania k ľudským právam. Ich uplatňovanie, ochrana a podpora, propagácia predchádzania rasizmu, diskriminácii, xenofóbii, antisemitizmu a pod. predstavujú obsahovo-tematické zameranie mnohých kultúrno-výchovných a osvetových aktivít.

Výchovu a vzdelávanie k ľudským právam na základe Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike chápeme ako:

- **výchovu o ľudských právach** – získavanie vedomostí o ľudských právach a slobodách, učenie o fungovaní národných a medzinárodných ochranných nástrojoch;
- **výchovu pre ľudské práva** – získavanie postojov a zručností na podporovanie a ochranu ľudských práv;
- **výchovu v rámci ľudských práv** – rozvíjanie prostredia, ktoré propaguje učenie sa a vyučovanie v oblasti ľudských práv.

Kultúrno-osvetové zariadenia zohrávajú významnú úlohu pri výchove a vzdelávaní k ľudským právam. Vo všeobecnej rovine môžu napomôcť skvalitnenie výchovy a vzdelávania k ľudským právam tým, že:

- **vytvoria žičlivú tvorivú atmosféru**, ktorá je dôležitým pozitívnym faktorom pre pestovanie kultúry ľudských práv, budú podporovať pocit bezpečnosti, dobré medziľudské vzťahy, toleranciu, dôveru a všetky formy zabezpečenia ľudských práv občana;
- **budú dbať na predchádzanie diskriminácii a porušovaniu ľudských práv** vo všetkých oblastiach svojej činnosti, zabezpečia rovnosť a akceptovanie rôznosti a umožnia, aby aj menšiny alebo ich príslušníci mohli rozvíjať svoju identitu;
- **budú akcentovať odpolitizovanie agendy ľudských práv** – dbať, aby táto agenda patrila všetkým spoločenským skupinám a aby sa riešenia v danej oblasti prijímali na princípe konsenzu;
- **naštvrtujú výchovu k ľudským právam v nových podmienkach**, pretože v tomto ohľade má Slovensko vyše štyridsaťročný deficit a zaostáva za západnou Európou. Aktivity a projekty mimoškolskej a celoživotnej výchovy k ľudským právam bude

potrebné realizovať nie ako sporadické a príležitostné, ale na pravidelnej báze s podporou samosprávy, tretieho sektora i všetkých zainteresovaných;

- **budú podporovať a zabezpečiť celoživotnú výchovu k ľudským právam** – umožnia, aby sa táto problematika stala prioritnou témou na úrovni predškolského, školského, mimoškolského a celoživotného vzdelávania;
- **budú prehľbovať ľudskoprávnu osvetu**, vyvíjať iniciatívu, zapájať sa do ľudskoprávnych kampaní, aktívne prinášať atraktívne a aktuálne témy. Predpokladá sa omnoho užšia a aktívnejšia spolupráca so Slovenským národným strediskom pre ľudské práva, s verejnoprávnymi médiami a domácimi mimovládnyimi organizáciami;
- **budú kreovať a podporovať medzinárodné a domáce ľudskoprávne kampane**, zapoja sa umeleckými programami a ďalšími formami kultúrno-osvetovej činnosti do kampaní a pravidelných aj príležitostných aktivít mimovládnych i vládnych, domácich i medzinárodných organizácií a inštitúcií na ochranu ľudských práv, ako napríklad Medzinárodný deň ľudských práv, päťdesiate výročie prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv, Týždeň boja proti rasizmu, Dekáda výchovy k ľudským právam (1995 – 2004 a iné dekády), rôzne medzinárodné roky a mnoho ďalších;
- **budú klásť dôraz najmä na dodržiavanie práv druhej a tretej generácie**, pretože pre občana sú nemenej dôležité aj hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Je potrebné meniť názor na tieto práva, lebo sú ešte stále silne poznačené totalitnou interpretáciou, je nevyhnutné do popredia posunúť environmentálne práva (právo na zdravé životné prostredie) a práva rôznych menšín a marginalizovaných či ohrozených sociálnych skupín, ktoré si vyžadujú zvláštnu pozornosť (ženy, deti, geovia a lesbičky, hendikepovaní ľudia, pacienti a pod.).

V tomto ohľade treba nadviazať na dobré skúsenosti niektorých mimovládnych organizácií s ľudskoprávnu osvetou a participovať na ich aktivitách. Jednou z možností je spolupráca pri organizácii Olympiády ľudských práv, ktorá prebieha v celoslovenskej sieti stredných škôl trojkolovým systémom ako súťaž vo vedomostiach o ľudských právach. Aktivity tohto typu treba čo najviac propagovať, verejne oceňovať a zainteresovať na nich mienkotvorné osobnosti.

Hlavným cieľom výchovy a vzdelávania k ľudským právam je osvojenie si princípov humanizmu a solidarity a ich uplatňovanie v bežnom živote, najmä vo vzťahu k iným ľuďom.

Kultúrno-osvetové zariadenia by si mali klásť za cieľ vzdelávania v oblasti ľudských práv:

- vychovávať k humanizmu, k tolerancii a k demokracii;
- formovať pozitívne postoje a názory účastníkov aktivít;
- sprostredkovať poznatky o ľudských právach a slobodách;
- naučiť účastníkov rešpektovať práva a slobody iných ľudí, rasové, kultúrne, náboženské a iné odlišnosti;
- predchádzať všetkým formám intolerancie, diskriminácie, antisemitizmu, xenofóbie, rasizmu;
- zabezpečiť prevenciu proti extrémizmu a radikalizmu prostredníctvom uplatňovania kritického myslenia;
- zamedziť šíreniu kriminality, šikanovania a ďalších patologických javov prostredníctvom prevencie;
- vychovávať k právnemu vedomiu, sociálnemu cíteniu, osvojeniu si základných ľudských hodnôt.

Organizácie v oblasti kultúry a osvetu by sa mali v oblasti uplatňovania, ochrany a podpory ľudských práv orientovať najmä na:

- tímovú prácu a spoluprácu s odborníkmi zainteresovanými na vzdelávaní (animátori, školitelia, propagátori, poskytovatelia, sprostredkovatelia, poradcovia);
- spoluprácu s miestnymi komunitami pri eliminovaní určitých sociálnych problémov (nezamestnanosť mládeže, občianska apatia, vylúčenie zo spoločnosti, násilie a agresívne správanie a pod.);
- oboznámenie s novými vzdelávacími a učebnými metódami (štruktúrovaná diskusia, hra, riešenie problémov, brainstorming, učenie podporované médiami, workshopy);
- spoluprácu s rodičmi, médiami, mimovládnyimi organizáciami a miestnymi spoločenstvami;
- súhru medzi vzdelávaním a občianskou aktivitou (aktívna účasť, komunitná angažovanosť, dobrovoľníctvo, budovanie sebadôvery, riešenie konfliktov, vyjednávanie a pod.);
- vytváranie dostupných služieb vo forme konzultácií, poradní, informačných centier,
- partnerstvo medzi kultúrno-osvetovými a vzdelávacími inštitúciami a občianskou spoločnosťou, médiami a ostatnými verejnými službami (zvlášť s tými, ktoré sa podieľajú na realizácii ľudských práv).

4. Aktivity v oblasti ľudských práv

Prí realizácii vzdelávania a výchovy v oblasti ochrany a podpory ľudských práv je dôležité zabezpečiť, aby sa táto téma prelínala celým obsahovo-tematickým zameraním činnosti organizácií a inštitúcií v oblasti kultúry a osvedy.

Je potrebné:

- začleniť ľudskoprávne vzdelávanie a výchovu ako súčasť celoživotného vzdelávania a výchovy k modernému demokratickému občianstvu vrátane interkultúrneho vzdelávania do plánov vzdelávacích aktivít;
- akcentovať prierezovosť tém a zabezpečiť, aby sa ľudskoprávny obsah aktivít pretavil do hodnotovej orientácie účastníkov;
- spolupracovať s odborníkmi pre oblasť ľudských práv;
- posilniť vzdelávanie v oblasti ľudských práv v regiónoch – ponúkať nové a aktuálne témy;
- začleniť ľudskoprávne aspekty do profesijného vzdelávania kultúrno-osvetových pracovníkov, používať korektný jazyk ľudských práv;
- prepojiť vzdelávanie a zabezpečiť spoluprácu medzi vzdelávacími a inými inštitúciami v oblasti ľudských práv;
- používať metódy propagácie a osvedy v oblasti ľudských práv vrátane informovania o právach zakotvených v medzinárodných ľudskoprávnych dohovorochoch a Charte základných práv Európskej únie a o prostriedkoch, ktoré umožňujú sa týchto práv konkrétne domáhať.

Obsah výchovno-vzdelávacích aktivít v oblasti ochrany a podpory ľudských práv tvorí veľmi široká paleta tém, z ktorých vyberáme tieto oblasti/okruhy/témy:

- *Kultúra* – informácie o vzniku, kvalitách a prínose rôznych kultúr s cieľom ponúknuť účastníkom vedomosti o podstate a koreňoch rôznorodých foriem predsudkov, netolerancie a neznášanlivosti voči iným kultúram v spoločnosti.
- *Náboženstvo* – informácie o viere, rôznych náboženstvách, cirkvách a spoločenstvách s dôrazom na rozvoj myslenia, rozhodovania, správania a konania podporujúceho náboženskú toleranciu a slobodu, schopnosť viesť náboženský dialóg a dialóg s ostatnou spoločnosťou.
- *Súčasná podoba kultúry* – informácie o zvykoch a sviatkoch ako ceste k dialógu medzi kultúrami. Cieľom je oboznámiť so súčasnými podobami kultúry, bližšie spoznať svoju krajinu a uvedomiť si hodnoty kultúry, lokality, spoločenstva, jednotlivca.

- *Neznášanlivosť verus tolerancia* – zámerom je porozumieť špecifikám intolerancie v dnešnej spoločnosti a stotožniť sa s hodnotami základných ľudských práv a slobôd.
- *Xenofóbia* – poznatky, ktoré pomôžu osvojiť si a uvedomiť si súvislosti medzi rôznymi formami neznášanlivosti a intolerancie.
- *Rasizmus* – informácie o súčasných podobách extrémizmu s cieľom poukázať v historickom kontexte na prejavy nacizmu, fašizmu, holokaustu vrátane rómskeho a neonacizmu a extrémizmu s osobitným dôrazom na zločiny z nenávisti, zločiny proti ľudskosti.
- *Tolerancia* – cieľom je porozumieť situácii a precítiť odmietanie kvôli odlišnosti od ostatných a poukázať na argumenty, ktoré volia odmietaní, a tí, ktorí odmietajú.
- *Znášanlivosť* – obsahové zameranie podporuje uvedomenie si hodnoty a odbúranie diskriminácie, neznášanlivosti kvôli etnicite, veku, zdravotnému postihnutiu, náboženskej príslušnosti a pod.
- *Akceptácia inakosti* – poukazuje na oveľa menšiu kritickosť voči sebe ako voči ostatným/iným. Cieľom je posilnenie procesu spolupráce, argumentácie, obhájenie názoru, prejavenie preferencie a zvládnutie odmietnutí v kritických situáciách.
- *Ďalšie témy* – migrácia a azylová problematika, práva dieťaťa, rodová rovnosť, diskriminácia, práva osôb so znevýhodnením, národnostné a etnické menšiny, šikanovanie a kyberšikanovanie a pod.

Formy kultúrno-osvetových aktivít s tematikou ľudských práv môžu byť veľmi rôzne. Je vhodné využívať predovšetkým dialogické, komunikatívne a participatívne formy, hru, skupinové aktivity, tréningy a výcviky, riešenie konfliktov a pod. Medzi odporúčané v danej oblasti patria najmä:

- *semináre pre verejnosť* (napríklad o politických právach, o právach vyplývajúcich z infozákona, o možnostiach využívať petície voči štátnym orgánom a orgánom Európskej únie a pod.);
- *zážitkové učenie a rovesnícke skupiny pre mládež* (napríklad na tému šikanovania v škole a kyberšikanovania);
- *kluby, poradne, inštruktáže, informácie a vzdelávanie seniorov*;
- *medzigeneračné a inkluzívne aktivity* – workshopy (so zapojením marginalizovaných a znevýhodnených skupín);
- *festivity, koncerty, divadelné predstavenia, filmové a literárne večery, výstavy* podporujúce rôzne ľudskoprávne kampane;

- konzultačné dni, diskusie, poradne, okrúhle stoly;
- rôzne eventy a produkcie;
- internetové stránky;
- príklady dobrej praxe a mnohé ďalšie.

Záver

Problematika ochrany ľudských práv a práv menšín je rozsiahla a pomerne zložitá. Je ťažké nájsť alebo odporúčať univerzálne postupy na jej riešenie. Preto je potrebné urobiť všetko pre to, aby sa problematika ľudských práv zaradila medzi „tradičné“ oblasti činnosti kultúrno-osvetových inštitúcií, aby systematická práca, kvalitní lektori, spolupráca rôznych inštitúcií posunula túto problematiku na vyššiu úroveň. Výsledky sa vrátia celej spoločnosti vo forme vzdelaných a uvedomelých občanov, sociálneho zmieru a zmeny kvality života na Slovensku.

Bibliografia

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

[https://www.google.com/search?client=firefox-](https://www.google.com/search?client=firefox-b&q=Celo%20%C3%A1tnej+strat%C3%A9gie+ochrany+a+podpory+%C4%BEdusk%C3%BDch+pr%C3%A1v+Slovenskej+republike)

[b&q=Celo%20%C3%A1tnej+strat%C3%A9gie+ochrany+a+podpory+%C4%BEdusk%C3%BDch+pr%C3%A1v+Slovenskej+republike](https://www.google.com/search?client=firefox-b&q=Celo%20%C3%A1tnej+strat%C3%A9gie+ochrany+a+podpory+%C4%BEdusk%C3%BDch+pr%C3%A1v+Slovenskej+republike)

Čáčová, Z., Lenčo, P. 2016. Ľudské práva vo výchove a vzdelávaní: aktuálny stav, výzvy a inšpirácie. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti. ISBN 978-80-89571-12-3.

Horná D., Petöcz, K. 2013. Vybrané texty k ľudským právam. Príručka pre Olympiádu ľudských práv. Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 978-80-223-3523-2.

Poláková, E. a kol. 2016. Ľudské práva a prosociálna výchova. Metodická príručka pre učiteľov základných škôl. Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici. ISBN 978-80-557-1098-3.

Pufflová, Š. a kol. 2008. Na ceste k rovnosti. Občan a demokracia Bratislava. ISBN 978-80-89140-17-6.

Ústava Slovenskej republiky <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>

www.snslp.sk

Zákon o kultúrno-osvetovej činnosti <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-189>

Príloha č. 1

Literatúra k problematike ľudských práv

- Alexovičová, T., Čtvrtníčková, D.** 2008. *Otvorme dvere ľudským právam*. Prešov: MPC Rómsky vzdelávací fond. ISBN 978-80-8045-525-5.
- Bad'urová, B. a kol.** 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova. Metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. Banská Bystrica. Pedagogická fakulta UMB. ISBN 978-80-557-1098-3.
- Bagalová, E., Gogolová D.** 2007. *Ľudské práva a zručnosti potrebné na ich uplatnenie*. Bratislava: ŠPÚ. ISBN 978-80-89225-26-2.
- Bebjak, Š.** 2009. *Poznáme rasizmus? Metodická príručka*.
- Bočáková, O., Tomášiková, A.** 2008. *Vybrané kapitoly k ľudským a občianskym právam*.
- Borošová, J.** 2005. *Ako (sa) učiť tolerancii*. Banská Bystrica: MPC. ISBN 80-8041-495-5.
- Bošňáková, M., Macháček, L.** 2005. *Aj nás sa to týka. Príručka pre zakladateľov žiackych školských rád*. Bratislava: IUVENTA.
- Čáčová, Z., Lenčo, P.** 2016. *Ľudské práva vo výchove a vzdelávaní: aktuálny stav, výzvy a inšpirácie*. Bratislava: NOS. ISBN 978-80-89571-12-3.
- Čtvrtníčková, D., Alexovičová, T.** 2008. *Otvorme dvere ľudským právam*. Dostupné na: <http://www.rocepo.sk/downloads/RocMetPrirucky/OtvormeDverekLudskymPravam.pdf>
- Debrecéniová, J.** 2006. *Čo (ne)vieme o diskriminácii*. Bratislava: Občan a demokracia.
- Folkman, Š., Boržík, M.** 2005. *Ľudské práva v škole aj v triede*. Banská Bystrica: MPC. ISBN 80-8041-495-5.
- Gajdošová, E.** 2007. *Program rozvoja tolerance v školách*. Bratislava: MPC. ISBN 978-80-7164-439-2.
- Gajdošová, G.** 2008. *Tolerancia – naša šanca*.
- Gajdošová, M.** 2013. *O voľnom čase a mládeži z radov migrantov*. IUVENTA. ISBN 978-80-8072-134-3.
- Gajdošová, M.** 2013. *Ako vidíš extrémistov ty?* IUVENTA. ISBN 978-80-8072-141-1.
- Glosár rodovej terminológie**. Bratislava: Aspekt, 2005. Dostupné na <http://glosar.aspekt.sk>
- Hajtmánková, M., Mazíniová, J.** 2010. *Živé knihy. Nechajme knihy rozprávať*. IUVENTA. ISBN 978-80-8072-069-8.
- Hipš, J., Ďurišová, P.** 2006. *Svet je len jeden*. Bratislava: MPC. ISBN 80-716-420-X.
- Hoffmanová, V.** 2005. *Predchádzajme intolerancii výchovou k dodržiavaniu ľudských práv (určené pre ZŠ a SŠ)*. Prešov: MPC RP. ISBN 80-8045-372-1.
- Janata, J.** 1999. *Agrese, tolerance a intolerance*. Praha: Grada.
- Kolačanová, Z.** 2005. *Rasizmus a xenofóbia*. IUVENTA. ISBN 80-8072-029-0.
- Kováčik, J.** 2006. *Utečenci – Svet, Európa, Slovensko*. Bratislava: MPC. ISBN 80-7164-417-X.
- Kredátus, J.** 2007. *Ľudské práva v edukačnom procese*. ISBN 978-80-8052-408-1.

- Krekovičová, E.** 1999. Medzi toleranciou a bariérami. Academic Electronic Press, 1999.
- Križová, O.** 2006. Prosociálna výchova ako východisko pre spolužitie. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 80-8052-272-3.
- Martinčeková, I.** 2007. Odbúravanie predsudkov voči marginalizovaným skupinám. ÚVP Ľudské práva.
- Matúšková, R.** 2008. Prevencia násilia na školách.
- Poláková, V.** 2007. Vzdelávanie a uplatňovanie ľudských práv v rodinnom a školskom prostredí. ÚIPŠ, odd. analýz a výskumu mládeže. ISBN 978-80-7098-447-5.
- Price, J.** 2007. Myslite globálne. Príručka základných zručností k aktívnemu globálnemu občianstvu, *I. vydanie*. Bratislava: MPC. ISBN 978-80-7164-441-5.
- Surová-Čulíková, A., Matula, Š.** 2007. Cesta k tolerancii II. Bratislava: MPC.
- Suchožová, E., Šándorová, V.** 2007. Multikultúrne kompetencie učiteľa. Prešov: MPC. ISBN 978-80-8045-4661.
- Šišková, T.** 1998. Výchova k tolerancii a proti rasizmu. Portál: Praha, 1998
- Šutaj, Š.** 2005. Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty. Prešov: Universum.
- Vargová, D.** 2006. Ľudské práva a utečenci. Bratislava: MPC.
- Vargová, D.** 2007. V najlepšom záujme dieťaťa. Bratislava: MPC. ISBN 978-80-8052-294-0.
- Vrzgulová, M., Bumová, I., Dreisigová, M., Hlavinka, J.** 2013. Vybrané aspekty a metódy vzdelávania o holokauste na Slovensku. *I. vydanie*.
- Zachová, A.** 2010. Sprievodca ľudskými právami, azylovou problematikou, právami dieťaťa a nediskrimináciou. Manuál pre účastníkov a účastníčky vzdelávania v oblasti ľudských práv. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva.
- Žáčková, M., Vladová, K.** 2005. Deti cudzincov vo výchovno-vzdelávacom procese z hľadiska dodržiavania ľudských práv a detí. Bratislava: ŠPÚ. ISBN 80-89225-02-0.

Príloha č. 2

Organizácie a štátne orgány zaoberajúce s témou ľudských práv v SR

Centrum právnej pomoci,
Generálna prokuratúra SR,
Ministerstvo spravodlivosti SR,
Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť,
Slovenské národné stredisko pre ľudské práva,
verejný ochranca práv,
IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže.

Ďalšie vybrané mimovládne organizácie v SR

Aliancia žien Slovenska (práva žien),
Amnesty International – pobočka pre SR (predchádzanie rasizmu, práca s mládežou),
Asociácia organizácií zdravotne postihnutých občanov na Slovensku,
Centrum pre výskum etnicity a kultúry (práva menšín),
Fenestra (práva žien),
Fórum inštitút (práva národnostných menšín),
Fórum pre pomoc starším,
Helsinský výbor pre ľudské práva na Slovensku (koordináčna činnosť, všeobecná ľudskoprávna osveta),
Nadácia Charty 77 (právne poradenstvo a pomoc),
Inakosť (práva LGBTI ľudí),
Liga za ľudské práva (práva migrantov, utečencov a cudzincov),
Ľudia proti rasizmu (predchádzanie rasizmu, práva Rómov),
Možnosť voľby (rodová rovnosť, práva žien),
Nadácia Milana Šimečku (výchova k ľudským právam, práva Rómov a etnických menšín),
Nadácia otvorenej spoločnosti (nadačná činnosť, súdnictvo, diskriminácia),
Nadácia pre deti Slovenska,
Národná rada pre občanov so zdravotným postihnutím,
Návrat (práva detí),
Občan, demokracia a zodpovednosť (predchádzanie diskriminácii, rodová rovnosť a práva žien),
Okrúhly stôl Maďarov na Slovensku (práva menšín),
OZ Náruč – pomoc deťom v kríze,

Poradňa pre občianske a ľudské práva (právna pomoc a poradenstvo v oblasti základných práv a diskriminácie),

Rómsky inštitút (práva Rómov),

Queer Leaders Forum (práva LGBTI ľudí),

Slovenská humanitná rada,

Slovenský výbor pre UNICEF (práva detí),

Slovenský helsinský výbor,

SOCIA – nadácia na podporu sociálnych zmien,

Úsmev ako dar (práva detí),

Via Iuris (právne poradenstvo, občianske práva).

Príloha č. 3

Vybrané pojmy v oblasti ľudských práv

(Zdroj: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva <http://www.snslp.sk/#page=2832>)

Ageizmus – označuje predsudky alebo diskrimináciu voči osobám na základe ich veku (týka sa to aj predsudkov proti mladým alebo mladistvým ľuďom, ale najčastejšie sa používa v spojitosti s negatívnym vnímaním a diskrimináciou starších ľudí alebo názormi o nekompetentnosti a nízkej hodnote staroby). Ageizmus vo svojom delení ľudí na základe predsudkov kopíruje rasizmus, sexizmus a iné formy diskriminácie. Individuálne (subjektívno-psychologické) zdroje ageizmu sú predovšetkým strach zo smrti a starnutia chápaného ako psychosomatický úpadok. Za sociálny zdroj ageizmu sa považuje konflikt hodnôt, ktorý vyplýva z predpokladu, že starnutie môže u starších ľudí vyvolať potrebu obhajoby iných hodnôt v porovnaní s mladšou generáciou. Kultúrne podmienené zdroje ageizmu zahŕňajú rôznorodé faktory – mediálnu kultúru, hodnotové systémy, jazyk, umenie, literatúru, humor.

Antisemitizmus – je nenávisť či predpojatosť proti židom ako predstaviteľom náboženstva, alebo na princípe pôvodu (ethnicity). Aj keď samotné slovo (antisemitizmus) je odvodené od slova *Semiti*, dnes sa ním neoznačuje nepriateľstvo voči semitským národom všeobecne (kam patria aj Arabi), ale len voči Židom.

Diskriminácia – je znevýhodňovanie osôb alebo aj jednotlivcov na základe ich pohlavia, rodu, rasy, ethnicity, náboženstva, jazyka, veku, národnosti, sexuálnej orientácie, politického presvedčenia či z iných dôvodov. V zmysle antidiskriminačného zákona (zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov) je diskriminácia zakázaná v oblastiach pracovnoprávných (a obdobných) vzťahov, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti, poskytovania tovarov a služieb a vzdelávania.

Etnicita – je označenie pre príslušnosť jednotlivca k sociálnej skupine, ktorá má spoločnú špecifickú kultúru, náboženstvo, jazyk, dejiny a iné kultúrne a spoločenské znaky. Takáto skupina sa označuje etnikum alebo etnická skupina. Etnicita sa používa ako všeobecné označenie pôvodu istej skupiny obyvateľstva. Napríklad ľudia, ktorí sú slovenskí občania, môžu byť slovenskej, českej, maďarskej, vietnamskej, afganskej, rómskej, nigérijskej či inej ethnicity.

Fašizmus – je politická ideológia, ktorá sa prvýkrát dostala k moci v Taliansku v 20. rokoch minulého storočia. Rozvoj fašizmu dosiahol vrchol v 40. rokoch v Európe, keď sa k nemu hlásili mnohé krajiny, napríklad Taliansko a Nemecko, vichystické Francúzsko, Rumunsko,

Nórsko, Španielsko, vojnová Slovenská republika (alebo slovenský štát) a pod. Súčasnú hnutia a politické strany, ktorých ideológia je založená na fašizme, nazývame *neofašistické*. Hlavnou myšlienkou fašizmu je prevziať moc na záchranu národa pred úpadkom a „degeneráciou“ prostredníctvom národnej obrody. Fašistické strany a hnutia sa snažia dosiahnuť národnú čistotu (etnickú, jazykovú, náboženskú a niekedy aj rasovú) potláčaním základných práv údajných „nepriateľov“ (politickí oponenti liberálneho a ľavicového presvedčenia, menšiny – LGBT, Rómovia, Židia či iné národy, etniká a náboženstvá), niekedy aj ich fyzickou likvidáciou. Fašizmus na ochranu národa a jeho hodnôt odmieta demokratické hodnoty a prax ako nedostatočné, slabé a vidí ich ako príčinu „úpadku“ národa. Fašistické hnutia preto presadzujú nedemokratické a autoritárske formy vládnutia.

Holokaust – je termín pre hromadné, systematické, štátom organizované vyvražďovanie etnických, politických či náboženských skupín, ktoré počas druhej svetovej vojny vykonávala nacistická tretia ríša v spolupráci s kolaborantskými a spojeneckými štátmi. Systematicky bola vyvražďovaná židovská a rómska populácia v Európe. Prenasledovanie počas holokaustu sa dotýkalo aj mnohých slovanských národov, LGBT komunity, osôb so zdravotným postihnutím a politickej opozície (liberáli, socialisti). Celkový počet obetí holokaustu sa odhaduje až na 17 miliónov (Niewyk & Nicosia, 2000), z toho asi 6 miliónov židovských obetí. Holokaust je v európskej a aj svetovej histórii popri iných genocídach najtragickejším príkladom popierania ľudských práv. Holokaust a ideológia, ktorá ho vytvorila, popierali aj tie najzákladnejšie ľudské práva vrátane práva na život. Memento tragédie holokaustu je jedným z hlavných dôvodov vzniku moderného systému ľudských práv.

Ľudské práva – sú základné, univerzálne a neodňateľné práva každej osoby bez ohľadu na etnicitu, vek, farbu pleti, politické presvedčenie, náboženstvo, pohlavie, rod, sexuálnu orientáciu, pôvod či postavenie. Ľudské práva sú garantované viacerými národnými aj nadnárodnými zákonmi a dohovormi, ku ktorým sa zaviazali prakticky všetky krajiny sveta. Ľudské práva vychádzajú z historickej skúsenosti ľudskej spoločnosti a z kombinácie mnohých etických či morálnych princípov, tak náboženských, ako aj sekulárnych.

Migrant/Migrantka – je označenie akejkoľvek osoby, ktorá opúšťa krajinu alebo miesto, kde zvyčajne žije, z rôznych dôvodov (práca, štúdium a podobne). Migrácia môže byť v rámci jednej krajiny alebo cezhraničná. Ak osoby migrujú (presídľujú, sťahujú sa) s cieľom zlepšiť svoje životné podmienky, hovoríme o ekonomickej migrácii.

Nacizmus – je špecifická forma fašizmu, ktorá sa dostala k moci v Nemecku v 30. rokoch 20. storočia. Termín pochádza zo skratky strany NSDAP (Národnosocialistická robotnícka strana Nemecka). NSDAP a jej vodca Adolf Hitler sa v Nemecku dostali k moci v roku 1933.

Priamymi dôsledkami ich vlády bolo zavedenie autoritárskej, antidemokratickej vlády, druhá svetová vojna a holokaust. Nacizmus vychádzal z fašizmu a jeho predchodcov a dával veľmi veľký dôraz na rasovú čistotu národa a nemecký nacionalizmus. Aj preto jeho ideológovia vytvorili rôzne pseudovedecké teórie, na základe ktorých klasifikovali rôzne národy Európy podľa ich rasovej čistoty, a teda aj práva vládnuť. Na vrchole nacistickej rasovej teórie boli „árijské“ národy – Nemci, národy Škandinávie, Veľkej Británie, ale aj Francúzi, Španieli či Taliani, ktorí mali vládnuť novej Európe. Pod nimi boli Slovania vnímaní ako otrocké národy a pod nimi Rómovia a Židia. Obzvlášť Židia boli prezentovaní ako úhlavní nepriatelia Európy na základe antisemitských predstáv. Okrem toho sa nacisti snažili dosiahnuť čistotu eliminovaním sexuálnych menšín a osôb so zdravotným postihnutím. Všetky tieto a ďalšie skutočnosti vyústili do holokaustu počas druhej svetovej vojny. Hnutia a politické strany, ktorých ideológia je založená na nacizme, označujeme za *neonacistické*. Medzi hlavné symboly nacizmu patrí hákový kríž, rôzne runy a odkazy na nacistické Nemecko.

Porajmos – rómsky holokaust, známy aj ako rómska genocída. Slovo pochádza z rómčiny a znamená požieranie alebo zničenie. Osoby rómskeho pôvodu boli skupinou, ktorá počas holokaustu čelila špecifickému prenasledovaniu. Presný počet rómskych obetí holokaustu nie je známy hlavne z dôvodu nejasných štatistík zo sčítaní obyvateľstva, odhady sa pohybujú medzi 220 000 (Gilbert, 2002) a 1 500 000 (Hancock, 2005) mŕtvymi.

Predsudky – sú predpojatosti alebo zovšeobecnenia v postojoch voči čomukoľvek (veci, správaniu, určitým osobám, skupinám ľudí, etnickým skupinám, kultúre). Predsudky môžu byť aj pozitívne, ale primárne majú negatívny význam. Negatívne predsudky v spoločenskom kontexte predstavujú záporný postoj ku skupinám osôb, ktorý väčšinou plošne odsudzuje celú skupinu ľudí na základe zovšeobecnenia správania jednotlivcov alebo časti celej skupiny.

Rasizmus – sa chápe ako nepriateľstvo voči osobám inej farby pleti (rasy). Rasizmus vychádza z rozdeľovania ľudí podľa rasy a rôznych predsudkov a z predstáv o nerovnosti ľudských rás, prípadne o nadradenosti jednej rasy nad inou. Rasistické myslenie bolo jednou z príčin tragédie holokaustu, keď boli systematicky a masovo vyvražďované celé skupiny európskej populácie kvôli ich „menejcennosti“. Rasizmus je založený na vyčlenení „dobrej, správnej“ skupiny/rasy/ethnicity a „zlej, horšej, menejcennej...“ skupiny/rasy/ethnicity. V súčasnosti rasistické skupiny a teórie hovoria primárne o „nezlučiteľnosti“ rôznych kultúr, etníc a rás. Tvrdia, že ethnicity a rasy by sa nemali miešať, primárne zo strachu o „znečistenie“. Stále je v tomto myslení prítomné delenie na „nás dobrých“ a „zlých, menejcenných iných“.

Rod (gender) – je termín používaný na označenie hlavne spoločenských, kultúrnych a psychologických rozdielov medzi mužmi a ženami. Rod chápeme ako súbor rolí, správani

a návykov typicky spájaných s istým pohlavím. Tie najčastejšie vychádzajú z istých stereotypných predstáv o tom, ako by mal typický predstaviteľ alebo predstaviteľka daného rodu vyzerat'. Predstavy, očakávania a normy v súvislosti s rodom vytvárajú východisko na udržiavanie nerovného vzťahu medzi ženami a mužmi a na rodovú diskrimináciu. Rod nie je to isté ako pohlavie. Rod je primárne určený spoločnosťou a spoločenskými okolnosťami, keďže v priebehu dejín a v rôznych kultúrach sa vnímanie rodu výrazne odlišuje, a teda môžeme tvrdiť, že vnímanie rodu je primárne vytvárané konkrétnymi kultúrnymi podmienkami.

Sexizmus – je diskriminácia a/alebo predsudky voči ľuďom na základe ich rodu a pohlavia. Najčastejšie sa sexizmus spája s rodovými predsudkami, ale jeho súčasťou je často aj predstava o tom, že jeden rod alebo pohlavie je nadradené inému. Sexizmus sa môže prejavovať voči každému rodu a pohlaviu, najčastejšie a najjasnejšie sa však prejavuje voči ženám a dievčatám. Sexizmus hrá rolu v každodennej praxi spoločnosti – posilňovaním alebo upevňovaním stereotypných predstáv o tom, ako sa správajú a konajú muži a ženy, ktoré nie sú postavené na realite. Sexizmus v pracovnej oblasti sa napríklad prejavuje dlho dokumentovaným rozdielom v odmeňovaní. V extrémnej, fyzickej forme sa sexizmus prejavuje ako sexuálne obťažovanie, sexuálne násilie až znásilnenie.

Šikanovanie – je opakované úmyselné ubližovanie jednotlivca alebo aj skupiny osôb inej osobe, ktoré môže mať veľa podôb. Najčastejšie si pod šikanovaním predstavíme fyzické ubližovanie, bitie a iné formy násilia. Dôležité pri tom je, že šikanovaná osoba nemá možnosť sa okamžite vhodne brániť. Šikanovanie je častejšie verbálne a emocionálne. Ponižovanie, nadávanie, vysmievanie či znevažovanie. Šikanovanie sa vyskytuje tak na školách medzi deťmi a mládežou, ako aj na pracoviskách. V prípade šikanovania na pracovisku rozoznávame dve špecifické formy – *mobbing* (keď skupina zamestnancov šikanuje jednotlivca alebo menšiu skupinu) a *bossing* (keď sa šikanovanie deje zo strany pracovne nadradenej osoby voči podradenej osobe). Špecifickým vývojom posledných rokov je rozvoj šikanovania do elektronickej a internetovej podoby – *kyberšikanovanie*. Kyberšikanovanie na rozdiel „klasického“ šikanovania, ktoré sa deje v obmedzených kolektívoch, má väčší dosah, pretože sa najčastejšie deje na internete (na sociálnych sieťach, v chatoch, prostredníctvom e-mailov a pod.).

Xenofóbia – je strach, obavy alebo nedôvera k tomu, čo je chápané ako cudzie či iné. V spoločenskom kontexte xenofóbia označuje strach z cudzincov a iných kultúr najčastejšie v spojitosti s témou rasizmu. Môže predstavovať aj strach alebo obavy z inej subkultúry, náboženstva, jazyka, sexuálnej orientácie alebo spoločenskej skupiny. Xenofóbne zmýšľanie rozdeľuje svet na pomyselné „moje/naše“, teda tie veci, s ktorými je osoba bežne v kontakte

a je na ne zvyknutá, a tie „cudzie“. „Cudzie“ nemusí preto byť len niečo z inej krajiny alebo časti sveta, ale môže to byť aj menšina alebo spoločenská skupina, s ktorou daná osoba nie je oboznámená a považuje ju za inú, a nie za súčasť jeho/jej spoločnosti. Xenofóbia nie je sama osebe postavená na neznášanlivosti, skôr na obavách či nedôvere, ale často slúži ako základ pre rasizmus, nacionalizmus či fašizmus.

Príloha č. 4

Svetové dni spájajúce sa s témou Ľudských práv

- 11. február** Svetový deň chorých
- 8. marec** Medzinárodný deň žien
- 21. marec** Medzinárodný deň pre odstránenie rasizmu
- 22. marec** Svetový deň vody
- 2. apríl** Svetový deň povedomia o autizme
- 7. apríl** Svetový deň zdravia
- 28. apríl** Svetový deň bezpečnosti a zdravia pri práci
- 10. máj** Svetový deň Pohybom ku zdraviu
- 15. máj** Medzinárodný deň rodiny
- 22. máj** Medzinárodný deň nevinných detských obetí agresie
- 31. máj** Svetový deň bez tabaku
- 5. jún** Svetový deň životného prostredia
- 14. jún** Svetový deň darcov krvi
- 20. jún** Svetový deň utečencov
- 26. jún** Medzinárodný deň proti zneužívaniu drog
- 11. júl** Svetový deň populácie
- 9. august** Medzinárodný deň pôvodných obyvateľov
- 12. august** Medzinárodný deň mládeže
- 21. september** Medzinárodný deň mieru
- 1. október** Medzinárodný deň starších
- 5. október** Svetový deň ľudských sídiel
- 10. október** Svetový deň duševného zdravia
- 11. október** Deň boja proti bolesti
- 14. október** Medzinárodný deň pre zredukovanie prírodných katastrof
- 17. október** Medzinárodný deň pre odstránenie chudoby
- 24. október** Deň Organizácie Spojených národov
- 15. november** Svetový deň pamiatky obetí dopravných nehôd
- 20. november** Svetový deň detí
- 25. november** Medzinárodný deň pre odstránenie násillia na ženách
- 1. december** Svetový deň AIDS
- 3. december** Medzinárodný deň hendikepovaných osôb
- 10. december** Deň ľudských práv